

TEMNATA-DOUPKA MAĞARASI (Dark Cave)

Temnata Mağarası kuzeybatı Bulgaristan'da, Karlukovo Bölgesi'nde yer alan çok sayıdaki mağara, kaya-altı sığınağı, kovuk ve diğer karstik formlardan biridir. Karlukovo Bölgesi, Bulgaristan ve Balkan Yarımadası'nın en önemli karstik alanı olup, Karlukovo Karst'ı olarak isimlendirilir.

Bu alanda yer alan mağara ve sığınakların çoğunda Pliosen ve daha sonraki dönemlerin sedimanları çok iyi korunmuş durumdadırlar. Bunlar 19. Yüzyılın sonlarına doğru arkeolojik, paleontolojik ve speleolojik araştırmaların konusunu oluşturmuşlardır.

Bu bölgede yer alan Temnata ve diğer mağaralarda I. Dünya Savaşı'ndan sonra çok sistemli bir prehistorik araştırma yapılmıştır. Bu araştırma Raphail Popov tarafından yürütülmüştür. Popov; Zidanta, Prohodna (ki bu mağara Temnata ile karşı karşıyadır), Hajduska, Svinska ve bazı kaya sığınaklarında küçük trençler açmıştır. 1924 yılından itibaren birkaç yıl Popov, Temnata Mağarası'nı kazmış ve bu kazının sonuçlarının 1931 yılında küçük bir monograf olarak yayınlamıştır. Aslında bir Paleontolog olan Popov, daha çok faunal kalıntılar üzerine (ki fauna çok sayıda değişik türlerle temsil edilir) yoğunlaşmıştır. Küçük memeliler, o günlerde uygulanan eski kazı yöntemlerinden dolayı çok az sayıda görülürler. Büyük memeliler kompleksi ise daha çok Geç Würm karakteristiğidir.

Popov, yontmataş buluntu topluluğunu ve kemik aletleri Aurignacien'e bağlamıştır. Gerçekte Sofya Arkeoloji Enstitüsü ve Müzesi'nde korunan bu koleksiyon, aynı zamanda bir seri Gravettien aletleri de içermektedir. Bu koleksiyon içinde hiçbir Erken Würm aleti bulunamamıştır. Aynı zamanda, Popov'un Orta Paleolitik seviyelere ulaşamadığı da bilinmektedir.

Bu bölge ve bölgeye yakın bazı komşu bölgelerde II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan prehistorik araştırmalara, **N. Djambazov** tarafından devam edilmiştir. Djambazov, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Roman Kasabası'nın yakınındaki **Pesht Mağarası**'nı kazmış ve bu mağarada Gravettien kültürün izlerini bulmuştur.

Yine Djambazov, Kunina Köyü yöresinde **Samuillitsa I** ve **Samuillitsa II** mağaralarında da kazı yapmış ve yaprak uçlarla karakterize edilen "**Balkan Tip Moustérien**" ve "**Levalloisio-Moustérien**" diye isimlendirilen zengin bir Orta Paleolitik katlaşımı keşfetmiştir.

Genel olarak 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yılların başında Bulgaristan'da uygulanan araştırma metotları, Prehistorik arkeolojide 1950'den sonra ortaya çıkan yeni metodolojik yaklaşımlardan oldukça eskiydi. Bir arkeolojik keşifteki bu tür aksilikler ve yardımcı bilimlerin desteği olmaksızın yürütülen araştırmalar, genelde eskimiş kavramların

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Üstelik geçmişteki araştırmalar, özellikle stratigrafi ve dokümantasyona göre daha az bir dikkatle yürütülmüştür.

Temnata Projesi, 1983-1984 arasındaki bir periyod sırasında oluşmaya başlamıştır. Aslında bu proje, Sofya Arkeoloji Enstitüsü ve Müzesi'nde, 1981 yılında Paleolitik araştırmalar için yeniden oluşturulan bir ekip tarafından planlanmıştır. Bu proje, arazide kullanılan ve dünyada yaygın olarak kabul görmüş modern metotlara göre, Bulgaristan Paleolitiğinin araştırılması ve tutarlı bir biçimde gelişimi için programlanan büyük bir çalışmanın sadece küçük bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu programın ilk başlangıcı ise, 1971-1976 yılları arasındaki bir dönemde, Bulgar ve Polonyalı araştırmacılardan oluşan bir grubun **Bacho-Kiro** projesini başlatmasıyla gündeme gelmişti. Bu projeye, Krakow Jagellonian Üniversitesinden (Polonya) Prof. Dr. J. K. Kozłowski ve Prof. Dr. B. Ginter'in öğrencileriyle, Bulgaristan'dan bazı yüksek lisans öğrencileri aktif olarak katılmışlardır.

Bulgaristan'da karst bölgesinde programlanan arkeolojik yüzey araştırması sırasında öncelikle Morovitsa, Topla, Ochilata, Temnata, Devetashkata, Popova, Svinskata ve Ruzhishkata mağaralarında test (kontrol) kazıları yapılmış ve bu ön çalışmalardan sonra Temnata Projesinin gerçekleştirilmesi ön plana alınmıştır. Ayrıca, bu sitlerde yapılan test kazıları, daha ileride yapılacak olan ayrıntılı araştırma projeleri için, her bir sitin perspektifini tanımlamış bulunmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi bu tarihsel gelişim içinde öncelik, Karlukovo karst bölgesinin sitelerine ve özellikle Temnata Mağarası kazısına verilmiştir. Temnata Mağarası kazılarının ana amaçları çok kapsamlıdır. Biz burada bu amaçlardan sadece birkaçını ve önemli gördüklerimizi vermekle yetineceğiz.

1- Balkanlar'da Mousterien kültürün gelişimi, farklılıkları ve özellikleri hakkında bilinenleri genişletmek,

2- Arkeolojik, antropolojik ve paleoekolojik açıdan Orta/Üst Paleolitik transizyonun (geçişin) yeni verilerini elde etmek. Yakınoğu ve Avrupa arasında kapalı bir bölge olarak Balkanlar'ın bu pozisyonu, bu problemin çözümü için anahtar olabilir görünmektedir.

3- Balkanlardaki Aurignacien'in başlangıcı ve gelişimini, Homo Sapiens'in görünüşü ve Üst Paleolitiğin başlangıcı problemini inceden inceye irdelemek,

4- Gravettien ve Epi-Gravettien değişikliklerin Balkanlarda gelişimin çok kesin delillerini elde etmek,

5- Pleistosen sürecinde Balkanlardaki karst bölgesinin sedimentolojik işlemlerinin kronolojisi, iklimsel önemi ve dinamiği hakkında daha derin ve kesin bilgileri toplamak,

6- Pliosenen günümüze kadar jeomorfolojik değişimleri izlemek ve karst işlevlerinin micro-regional araştırmalarını yapmak,

7- Bölgesel petrografi ve ona bağlı olarak petro-arkeolojik incelemeleri gerçekleştirmek ve bu bağlamda hammadde kaynaklarının ortaya çıkışındaki farklılıkları ve onların kültürel değişimlerdeki etkilerini bulup ortaya koymak,

8. İncelenmiş stratigrafik tabakalar içindeki faunal kalıntıların karşılaştırmalı taksonomik çalışmalarını gerçekleştirmek,

9. Paleobotanik alışmaları yapmak,

10. İncelenmiş katlarda kullanılan mutlak yaşlandırma yöntemlerini daha ayrıntılı olarak programlamak.

ARKEOLOJİK KATLAŞIMI: 4 seviye saptanmıştır. Bunlar eskiden yeniye doğru Őöyle sıralanır:

1. **Orta Paleolitik:** En alt seviyedir. Bu seviyeler TD-I ve TD-V açmalarının 6-8. Seviyelerinde ortaya çıkar. Radyometrik yaşlar 7. Seviye için 105.00 ± 35.000 ve 6. Seviye için 67.000 ± 11.000 yıl vermiştir.
2. **Erken st Paleolitik:** TD-II 6. Seviye, TD-I 4. Seviye ve TD-V'in 4, 3i, 3j, 3h, 3g seviyelerinde görülür. Erken st Paleolitik evre en azından 3 farklı taksonomik üniteden oluşur:
 - a) **st Paleolitik Başlangıcı:** Levalloisio-Moustrien gelenekli bazı alet tiplerini gösterir. TD-II amasında 6. Seviye G. 38.700 yıl yaş vermiştir.
 - b) **Erken Aurignacien:** TD-I ve TD-V açmalarının 4. Seviyesinde görülür. Bu seviyelerden alınan yaşlar G. 46.000 ± 8.000 , 45.000 ± 7.000 ve 31.900 ± 1600 arasındadır.
 - c) **st Paleolitik:** TD-V açmasının 3h ve 3g seviyelerinde saptanmıştır. G. 32.200 'e yaşlandırılmıştır.
3. **Gravettien:** TD-I ve TD-V amalarında 3f, 3g, 3c seviyeleri ve TD-II'nin 4. Seviyesi Gravettien olarak saptanmıştır. Bu Gravettien kültürün kronolojik erevesi G. 29.700 ± 1660 , 19.600 ± 3.700 ya da 20.100 ± 900 yaşlarıyla sınırlanmıştır.
4. **Epi-Gravettien:** Yalnızca TD-V açmasının 3a seviyesinde Epi-Gravettien saptanmıştır. Yaşlar G. 20.100 ± 900 , 16.600 ± 300 ve 13.600 ± 200 arasındadır.

Temnata-Doupka'nın buluntu topluluğu öncelikle 15 kategoride toplanmıştır. Bunlar; 1.Çekirdekler, 2.Yongalar (1,5 cm.den büyük), 3.Dilgi ve dilgi parçaları, 4.İnce yongalar (1,5 cm.den küçük), 5.Yonga parçaları, **6.Aletler**, 7.Alet üretim artıkları (burin spalls, "Krukowski" microburinleri, alet kenarlarının tekrar budanmasından kopan yongalar gibi), 8.Kıymıklar, 9.Tanımlanamamış parçalar, 10.Vurgaç, örs, öğütme taşları ve cilalı parçalar, 11.Çakıllar ve plakalar, 12.Kilden yapılmış aletler, 13.Boya mineralleri, 14.Kemik ve geyik boynuzundan yapılmış aletler, 15.Deniz kabukları (özellikle yerleşime dışarıdan getirilmiş yabancı kökenli ve üzerlerinde çalışma izleri taşıyan).

Alet grubu içinde görülen alet tipleri ise şunlardır:

Önkazıyıcılar, taş kalemler, taş delgiler, düzeltili dilgiler, düzeltili yongalar, dişelemeli ve çentikli parçalar, kenar kazıyıcılar, bileşik aletler, sırtı devrik aletler, düz yüzlü uçlar, mikro düzeltili dilgicikler, yarılmış parçalar ve diğerleri olmak üzere 13 tip.